

BEN ve “ÖTEKİ” KUR’ÂN’IN “ÖTEKİ” İLE İLİŞKİLERDE ÖNGÖRDÜĞÜ DENGELİ BARİŞ TEORİSİ*

Ahmet YAMAN**

Me and the Other: A Balanced Peace Theory that the Quran Proposes

The theory of the Quran regarding international relations based on various verses of the Quran relevant to some missions of the Prophet in conveying the message of Allah as well as other verses relevant to no occasion has been differently perceived by both Muslims and non-Muslims. The majority of Muslim Jurists of early period up until the middle ages who mainly based their theories on war conditions interpreting those verses of the Quran enjoining war maintained a theory favoring clash. As one may see in the latest discourses of the present Pope, Benedictus the XVI., westerners have an image in general that Islam has spread through sword. However, some earlier jurists as well as some contemporary Muslim writers, who feel like the defeated subjects of a land, put forward a passive peace strategy in the name of Islam.

Whereas the Quran, when it is read in its totality, maintains a balanced peace strategy considering man, society, and the universe in terms of the values of creation. The present paper deals with these various views regarding peace and it underlines the approach of the Quran.

Giriş Yerine

Ortalama dîni bilgi ve kültür sahibi olan bir Kur’ân okuyucusu, onun sayfaları arasında dolaşırken onun bir yerde barış çağrısında bulunduğunu, bir başka yerde ise savaş ilan ettiğini görünce, belli bir şaşkınlık yaşar. Nasıl olur da “İçlerinden zulmedenler hariç, ehli kitapla en güzel şekilde mücadele edin!”¹, “...Artık onlar sizi bırakıp çekilir de sizinle savaşmazlar ve barış teklif ederlerse, Allah onlara saldırmanıza izin vermez”² ve “Eğer onlar barışa yönelirlerse sen de barıştan yana ol ve Allah’a güven!..”³ diyen bir Kitap, başka bir yerde “Fitne kalmayınca ve din bütünüyle Allah’ın olunca kadar onlarla savaşın!..”⁴, “Kendilerine Kitap verilenlerden Allah’a ve âhiret gününe inanmayan, Allah’ın

* Bu makale, İstanbul Üniversitesi tarafından 26-28 Nisan 2007 tarihlerinde düzenlenen *Din ve Dünya Barışı* konulu sempozyumda sunulan tebliğ metnine dayanmaktadır.

** Prof.Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. ayaman@selcuk.edu.tr

1 el-Ankebût 29/46.

2 en-Nisâ 4/90.

3 el-Enfâl 8/61.

4 el-Bakara 2/193; el-Enfâl 8/39.

ve Elçisinin yasakladığını yasak saymayan ve hak dini din olarak benimsemeyenlerle, küçülerek kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!..”⁵ ve “Ey inananlar! Hakkı inkar edenlerden yakınınızda olanlarla savaşın! Sizi sert bulsunlar..”⁶ diye kükrer?

Bu zıt çağrılar arasında acaba Kur’ân gerçekte neyi önermektedir? Biteviye devam etmesi gereken bir savaş politikasını mı, yoksa pasif bir barış stratejisini mi?

İşbu tebliğ konu ile ilgili yaklaşımların sahiplerini ve dayanaklarını kısaca ele alacak; bir kutsal metin olarak Kur’ân’ın dengeli bir barış teorisine sahip olduğunu vurgulamaya çalışacaktır:

I.

Kur’ân’ın daha çok Medine dönemlerinin sonlarına doğru inen savaş vurgulu âyetlerini ön plana çıkaran klasik dönem âlimlerinin birçoğu, müslümanlarla ötekiler arasındaki ilişkileri savaş esasına oturtmuşlardır. Onları bu kanaate sevk eden motiflerin başında, İslam mesajının başlangıçtan itibaren sürekli olarak koyu bir düşmanlığa ve buna bağlı olarak saldırıya maruz kalması; bunun defedilebilmesi için de savaşın kaçınılmaz oluşu gelmektedir. Gerçekten Hz. Peygamber’in (s.a.) Safâ Tepesi’ndeki ilk genel tebliğinden itibaren ona ve etrafındaki müslümanlara hayat hakkı tanınmamış; yıllar süren baskı, işkence ve boykot, onları anayurtlarını terk etmek zorunda bırakmıştı.

Medine’ye hicret dahi bu baskılardan kurtulmaya yetmemiş, Mekkeli müşrik ordusu Medine’yi işgale kalkışmış ve Bedir ile başlayan savaş fitilini ateşlemiştir. İşte bu tarihsel bağlamda “Kendilerine haksız yere saldırılan kimselere savaşıma izni verilmiştir...”⁷ âyetiyle önce izin verilen, sonra da “Size savaş açanlarla Allah uğrunda siz de savaşın; fakat haksız yere saldırmayın!...”⁸ ve “Müşrikler sizinle nasıl topyekun savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekun savaşın!...”⁹ âyetleriyle saldırıyı bertaraf etmek üzere farz kılınan savaş, bu âlimlerce toplumlararası ilişkilerin belirleyici niteliği olarak kabul edilmiştir. Tâbiün neslinin önemli simalarından Mücahid’in (ö.104/722) “Putperestlerle müslüman olmaları, Ehl-i kitap ile cizye vermeleri için savaşılır”¹⁰ cümlesi ile Şâfiî’nin (ö.204/819) “Farz olan husus, ya müslüman oluncaya ya da cizye vermeyi kabul edinceye kadar müşriklerle savaşmaktır”¹¹ ifadesi, bahsettiğimiz yaklaşımın formüle edilmiş biçimini yansıtmaktadır.

5 et-Tevbe 9/29.

6 et-Tevbe 9/123; bk. 73.

7 el-Hac 22/39.

8 el-Bakara 2/190.

9 et-Tevbe 9/36.

10 Yahya b. Âdem, *Kitabü'l-harâc*, Kahire ty. Dâru't-türâs, s. 29.

11 Şâfiî, *el-Ümm*, Beyrut 1993, c. IV, s. 243.

Klasik dönemlerin reel politikasının bir ürünü olan dâruharb – dâruislam ayırımı da esasen bu anlayışın zorunlu bir sonucudur. Madem ki savaş kaçınılmazdır, öyleyse hem savaş hükümlerinin cereyan edeceği yer ve sınırlar anlamında dâruharbin hem de savaşılan kimseleri diğerlerinden ayırmak için harbînin belirlenmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan fıkhnın tedvin edildiği dönemlere denk gelen savaşlarda genellikle müslümanların galip gelmesi, fetihlerin süreklilik arzemesi ve İslam idaresinin dünya siyasetini yönlendirir hale gelmesinin verdiği egemenlik duygusu, fakihlerin bu yöndeki düşüncelerinin kökleşmesine sebep olmuştur.

Hal böyle olunca "...Onları yakaladığınız yerde öldürün! Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın!.."12, "Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve âhîret gününe inanmayan, Allah'ın ve Elçisinin yasakladığını yasak saymayan ve hak dini din olarak benimsemeyenlerle, küçülerek kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!.."13 ; "Müşrikler sizinle nasıl topyekun savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekun savaşın!.."14 ; "Ey Peygamber! İnananları savaşa teşvik et!.."15; "Sakin gevşeyip de üstün olduğunuz halde barış çağrısında bulunmayın!.."16 gibi âyetler, bağlamları göz ardı edilerek öne çıkarılmış ve bunların af, bağışlama, aldırış etmeme ve barışa davet etme temalı âyetleri neshettiği ileri sürülerek de belli bir sistematik tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır.

II.

Buna karşılık bazı günümüz araştırmacıları, Kur'an'ın sadece saldırıya uğranıldığında savunma amacıyla savaşa izin verdiğini, diğer durumlarda barış gönüllüsü olunması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.¹⁷ Bu görüşte olanlara göre savaş âyetleri, müşriklerin ya antlaşmaları bozdukları veya din aleyhine fitne çıkardıkları, bir başka anlatımla müslümanların din özgürlüklerini ellerinden alacak ölçüde onlara saldırdıkları durumlarla ilgilidir.¹⁸ Ne var ki, dönemlerinin galibiyetlerle dolu havasından etkilenen eski müellifler, bütün bu âyetleri fiilî ve hücumu dayalı savaş anlamında yorumlamışlardır.¹⁹

12 el-Bakara 2/191.

13 et-Tevbe 9/29.

14 et-Tevbe 9/36.

15 el-Enfâl 8/65.

16 Muhammed 47/35.

17 Necib Ermenâzi, *eş-Şer'u'd-devli fi'l-İslam*, yy. Matbaa İbn Zeydün, 1930, s. 74; Ebu Zehra, *el-Alâkâtü'd-devliyye fi'l-İslam*, Kahire ty. Dâru'l-Fikri'l-Arabî, s. 52; Ârif Ebu İyd, *el-Alâkâtü'l-Hâriciyye fi Devleti'l-Hilâfe*, Kuveyt 1983, s. 280; Vehbe Zühayli, *Âsârü'l-harb fi'l-fikhi'l-islami*, Dımaşk 1992, s. 130 vd.

18 Şevki Saka, "Kur'an'a Göre İnanç Hürriyeti", *Diyanet İlmî Dergi*, 28 (1992), s. 130.

19 Reşid Rızâ, *el-Vahyü'l-Muhammedi*, Beyrut 1979, s. 271; Ebu Zehra, *age.*, ss. 11, 47, 78-79; Ali Mansür, *eş-Şer'atü'l-islamiyye ve'l-kânünü'd-devliyyü'l-âm*, Kahire 1971, ss. 239, 313; Abdülhâlik Nevâvi, *el-Alâkâtü'd-devliyye ve'n-nuzumu'l-kadâiyye fi's-şer'ati'l-islamiyye*, Beyrut 1974, ss. 56, 88, 108; Ahmed Özel, *İslam Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı*, İstanbul 1982, s. 41.

III.

Bize göre Kur'ân'ın ve onu tebliğ eden Peygamberin Sünnetini de katarsak genel anlamda İslam'ın ötekine yaklaşımı, ne birinci grubun söylediği gibi savaş, ne de ikinci grubun öne çıkardığı gibi pasif barış parantezine alınabilir. Esasen her iki anlayış da günümüz müslümanları için fazla bir anlam ifade etmemektedir. Hicazlı araştırmacı Ahmed Ebu Süleyman'ın diliyle söylersek, temeli sıcak ve sürekli savaş anlamında bir cihad anlayışına bağlamak günümüzün fikri, siyasi ve teknolojik yönlerden geri kalmış müslüman toplumların durumuyla örtüşmemektedir. Aynı şekilde esası barış, müsamaha ve savunmaya bağlayan yaklaşım ise, siyasi, sosyal ve ekonomik özgürlük peşinde olan İslam dünyasının psikolojik alt yapı ve ideallerine ilgisiz kalmaktadır.²⁰

Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in Sünneti kendi bütünlüğü içinde ele alınmaz, bağlamlarından soyutlanarak parça parça âyet ve hadislere tutunup bunlar öğretinin bütünü içinde düşünülmezse sağlıklı çıkarımlarda bulunmak mümkün olamaz. İşte bu metodolojik çerçevede Kur'ân'a ve Asr-ı Saadet uygulamalarına bakıldığında, İslam'ın diğer dinler, toplumlar ve kültürlerle ilişkisinin belirgin stratejisinin *dengeli barış siyaseti* olduğu görülecektir.

Dengeli barış siyasetinden kastımız, ilkesel olarak barışı tercih etmek, fakat sadece hayat hakkına kastedildiğinde ve saldırıya maruz kalındığında değil, İslam'ın insanlara doğru biçimde takdimine engel olunduğunda ve mukaddes değerlere saldırıldığında da savaşı göze alabilmektir.

Kur'ân'ı Kerim ve Resül-i Ekrem'in Sünneti gibi ana kaynaklar ile Hulefâ-yı râşidîn dönemi uygulamaları ekseninde geliştirilen uluslararası ilişkiler kuramı, son tahlilde İslam'ın yüceliği ve dünya barışı şeklinde özetlenebilecek iki unsur üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla müslümanların uluslararası ilişkilerde takip edeceği siyaset, İslam'ın saygınlığından taviz vermemek duyarlılığıyla yeryüzünde barış ve huzurun sağlanmasına dönük olmalıdır. Böyle olunca Kur'ân'ın bir fitrat kuralı olarak öngördüğü "teâruf", yani farklı toplulukların, insanlığın ortak çıkarı için beraberce gayret etme hikmeti²¹ gerçekleşmiş olacaktır.

Birçok âyet-i kerime yanında özellikle "...Artık onlar sizi bırakıp çekilir de sizinle savaşmazlar ve barış teklif ederlerse, Allah onlara saldırmazınıza izin vermez"²² ; "Bu yüzden biz İsrailoğullarına bildirdik ki, bir cinâyetin veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmanın cezası olarak işlenmesi dışında, kim bir insanı öldürürse bütün insanlığı öldürmüş gibi olur; kim de bir hayat kurtarırsa bütün insanlığı kurtarmış gibi olur..."²³ ; "Eğer onlar barışa yönelirlerse sen de

20 Ahmed Ebu Süleyman, *İslamın Uluslararası İlişkiler Kuramı* (çev.: Fehmi Kuru), İstanbul 1985, s. 103.

21 el-Hucurât 48/13.

22 en-Nisâ 4/90.

23 el-Mâide 5/32.

barıştan yana ol ve Allah'a güven!.."²⁴ ; "*İçlerinden zulmedenler hariç, ehli kitapla en güzel şekilde mücadele edin!*"²⁵ ; "*Allah, inancınızdan dolayı sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere nezaketle ve adaletle davranmanızı yasaklamaz...Allah yalnızca, din hakkında sizinle savaşan, sizi yurtlarınızdan çıkararak ve çıkarılmanız için yardım eden kimselere dostlukla yaklaşmanızı yasaklar; kim onlarla dost olursa, gerçek zâlimler işte onlardır.*"²⁶ meâlindeki âyetleri, toplumlararası ilişkilerdeki ilkesel tavrın sulh yönünde olduğunu göstermektedir.

Söz konusu barış çağrısına rağmen Kur'an, savaşın da bir insanlık gerçeği olduğunu göz ardı etmez. "*Eğer Allah, insanların bir kısmıyla diğerlerini savuşturmasaydı dünyanın düzeni bozulurdu...*"²⁷ ; "*...Eğer Allah bazı insanları diğerleriyle savmasaydı manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın ismi çokça anılan mescidler yıkılır giderdi...*"²⁸ gibi âyetleri onun bu gerçekçi yönünü göstermektedir.

İnsanoğlunun birbirinden bağımsız topluluklar kurup yekdiğeriyle ilişkiye geçtiği andan itibaren ya çıkar çatışmaları ya da dinî-ideolojik sebeplerle hasmâne tutumlar gündeme gelmiştir. Bu durum, gerçekte, atamız Âdem ile annemiz Havvâ'nın (a.s.) Cennet'ten çıkarılırken genlerine yerleştirilen ve "*bir-birinin düşmanı olma*"²⁹ formülüyle ifade edilen kalıtsal niteliğin de bir sonucu olmalıdır.

Gerçekten de rahmet temelli İlahî mesajın insanlara ulaşmasını engelleme ve onlara zorla hâkim olup sömürme yönündeki faaliyetler tarih boyunca hiç eksilmemiştir. Kur'an'ın ifadesiyle hakkın karşısında daima bâtil buluna gelmiş³⁰, bunların zararlarını gidermek ve insanlığın mutluluğunu temin için belli bir aşamadan sonra silahlı mücadele de söz konusu ola gelmiştir. İbn Haldûn'un (ö.808/1405) deyimiyle, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip doğal bir süreç olan savaş gerçeği³¹ karşısında günümüzdeki durum da çok farklı değildir. İlkesel olarak artık savaşlara bir son vermek üzere kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Andlaşması daha ilk cümlesinde "*Bir insan ömrü içinde iki kere*"³² insanlığa tarif olunamaz acılar yükleyen savaş belasından gelecek nesilleri korumaya... azmetmiştir."³³ denmesine rağmen acılar yaşanmaya devam etmektedir.

24 el-Enfâl 8/61.

25 el-Ankebût 29/46.

26 el-Mümtehine 60/8-9.

27 el-Bakara 2/251.

28 el-Hac 22/40.

29 el-Bakara 2/36; el-A'râf 7/24.

30 el-Enfâl 8/8; el-Kehf 18/56; el-Hac 22/62; Mü'min 40/5; Muhammed 47/3.

31 İbn Haldûn, *Mukaddime*, (çev.: Zâkir Kâdiri Ugan), İstanbul 1989, c. II, s. 37.

32 XX. Yüzyılın ilk yarısında çıkan iki dünya savaşına işaret edilmektedir.

33 Bkz. Enver Bozkurt, *Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı*, Ankara 1992, s. 502.

İşte bu doğal ve tarihsel gerçekliği hem yaratan hem yöneten bir iradenin ürünü olan Kur'an, Mekke'yi terk etmelerine rağmen müşriklerin baskılarından ve işgal girişimlerinden kurtulamayan müslümanlara "Kendilerine haksız yere saldıran kimselere savaşa izni verilmiştir..." meâlindeki el-Hac Suresi'nin 39. âyetiyle hicretin ilk yılında savaş izni vermiştir. Verilen bu izin daha sonra inen şu âyetle yükümlülük haline dönüşmüştür: "Size savaş açanlarla Allah uğrunda siz de savaşın; fakat haksız yere saldırmayın!..."³⁴ Saldırıya uğranılması halinde savaş farz haline getiren bu emir, önceleri sadece Kureyşli müşriklere yönelikken daha sonra müslümanlar aleyhine onlarla işbirliği yapan ehl-i kitabı kapsamış³⁵ ; Arap Yarımadası'ndaki diğer kabileler de bunlarla beraber olunca, et-Tevbe Suresi'nin 39. âyetiyle düşman niteliği taşıyan herkesi içermiştir.³⁶

Açıkça anlaşılacağı üzere savaşa önce izin verilip sonra emredilmesinde, İslam'a ve ona bağlananlara karşı konulan hasmâne tavır belirleyici olmuştur. Dolayısıyla savaş, İslam inancını ve toplumlarını korumak için meşru savunma hakkının gerektirdiği bir zorunluluk olarak belirlemektedir. "Antlaşmalarını bozan, o Peygamberi sürüp çıkarmak için durmadan çaba gösteren ve size ilk önce kendileri saldıran bir toplulukla savaşmaz mısınız?..."³⁷ âyetiyle "Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin; Allah'tan afiyet dileyin! Fakat düşmanla karşılaşınca da sabredin ve bilin ki, Cennet kılıçların gölgesi altındadır."³⁸ hadisi buna işaret etmektedir. Başta beden ve ruh bütünlüğü olmak üzere temel hak ve hürriyetleri korumak ve her türlü haksızlığı gidermek hedefine yönelen bu savaş anlayışı, müslümanlara, eğer içeride birlik ve emniyet sağlanmışsa ve zafer ümit edecek kadar güce sahip olunmuşsa, en yakından başlama üzere³⁹ düşmanlarıyla savaşa hakkı ve görevini verir.⁴⁰ Günümüzde de gerek Birleşmiş Milletler Antlaşması gerek ilgili diğer uluslararası konvansiyonlar, azınlıklara yönelik baskılar sebebiyle diğer ülkelere, insanlık değerlerini koruma çerçevesinde müdahale hakkı tanımaktadır.⁴¹

Kur'an'ın dengeli barış siyaseti çerçevesinde yer verdiği bu savaş anlayışı, öteden beri oryantalistlerin ve onların sunduğu malzemeyi kullanan siyaset yapıcılarının ısrarla takdim etmeye çalıştığı gibi terör içerikli bir kutsal savaş değildir. Batıların cihad kavramı ekseninde, dâru'lislamın dâru'lharb karşısında sürekli genişlemesini sağlayan ve bütün dünya müslüman oluncaya

34 el-Bakara 2/190.

35 et-Tevbe 9/29.

36 Âyetlerin nüzül süreci için bk. Şâfiî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, Beyrut 1990, s. 351; Tirmizî, "Tefsir", 22; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'an*, İstanbul 1335-1338, c. I, .s. 257.

37 et-Tevbe 9/13.

38 Müslim, "Cihâd", 20; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 89.

39 et-Tevbe 9/123.

40 el-Enfâl 8/72.

41 bk. Enver Bozkurt, *Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı*, Ankara 1992, ss. 347-349; 387-391; 502 vd.

kadar etkinliğini koruyacak bir araç olarak takdim edegeldikleri bu yanlış imaj, aslında ortaçağlardan beri yürütülen İslam'ı yok etme siyasetinin etkili bir kamufyajıdır. "Kendilerini kesmeye gelen Asya'nın barbar kavmi Selçukluları durdurabilmek" bahanesiyle kutsal haçlı savaşlarını başlatan⁴² Papa II. Urban'dan, 11 Eylül'de haçlı seferleri ateşini körükleyen Amerika Başkanı II.Bush'a, oradan da "Muhammed şiddet, şer ve insanlık dışı şeylerin dışında ne getirdi?" diyen Papa XVI. Benediktus'a bu kamufyajın ne kadar kullanılabilir olduğunu izlemek mümkündür. Danimarka Kraliçesi II. Margrethe'nin 15 Nisan 2005'te sarfettiği şu cümle, bu kafalardaki asıl niyetlerin ipuçlarını yakalatacak vurgular taşımaktadır: "Günümüzde hem yerel hem de küresel düzeyde İslam'ın meydan okuyuşuyla karşı karşıyayız. Artık İslam'a karşı muhalefetimizi göstermenin zamanı geldi. Bunu yapmak zorundayız. Çünkü zamanında teşhis koymamaktan ötürü zor duruma düşeceğimiz bu tehdit riskinden kurtulmalıyız."⁴³

Oysa Kur'an, en geniş anlamda din ve vicdan hürriyetini tanımış, imanın baskı altında gerçekleştirilmesini doğru bulmamıştır.⁴⁴ Dolayısıyla İslam, esasen kin ve nefrete yol açan savaşı bir tebliğ aracı olarak öngörmemiştir. Yine Kur'an, sırf konjonktürel gerekler ve dünyevî yararlarla hasmâne duyguları tırmandırmayı doğru bulmamış; İslâm ülkesi ve müslüman varlığını korumak gibi meşru gerekçeleri bulunmayan savaşları kınamıştır.⁴⁵ İnsanın yaratılış itibariyle mâsum ve dolayısıyla canına kastedilmesinin haram olduğu hükmünü ilke olarak benimseyen fakihler⁴⁶ canlıları öldürmeyi, yerleşim yerlerini yıkmayı ve çevreyi tahrip etmeyi beraberinde getireceği için savaşın özü itibariyle güzel/hasen bir olgu olmadığını belirtmişlerdir.⁴⁷ Onun içindir ki barış içinde özgürce yaşamak mümkün olduğu sürece savaş asla gündeme gelmemelidir.

Kur'an hükümlerinin amacı insanların yararını dengeli bir biçimde temin edip adaleti gerçekleştirmek olduğundan "...Bir topluma olan öfkeniz sizi adaletsizliğe sevketmesin!" âyetiyle⁴⁸ uluslararası ilişkilerde de adalet idesinin hakim olmasını istemiştir. Bu açıdan bakıldığında savaşın, adalet ve insanlığa hizmet ideallerine dayandığı da söylenebilir. Dolayısıyla insanlığı ilgilendiren bir haksızlığı gidermek ve inanç özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmak amacıyla yapılan sıcak müdahaleler, hedefe ulaşıncaya sona erdirilir. İşte bu

42 Karen Armstrong, *Holy War: The Crusades and their Impact on Today's World*, London 1992, s. 1.

43 İbrahim Karagül, "Hangi Medeniyet Kimlerin İttifakı?", *Yenişafak Gazetesi*, 14.11.2006.

44 el-Bakara 2/256; Yûnus 10/99; el-Ankebût 18/29.

45 el-Bakara 2/205; el-Enfâl 8/47; en-Nahl 16/92.

46 Mevsilî, *el-İhtiyâr*, Mısır 1951, V, 28; İbnü'l-Kayyim, *Ahkâmu ehli'z-zimme*, Beyrut 1983, I, 11; İbn Receb, *el-Kavâid*, Beyrut 1992, s. 338.

47 İbn Abdisselâm, *Kavâidü'l-ahkâm*, Beyrut 1990, s. 44; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, İstanbul 1976, c. III, s. 356.

48 el-Mâide 5/8.

çerçevede söz konusu olabilecek savaş, en genel ifadesiyle “*yeryüzündeki fesadı gidermek*” için meşru kılınmış⁴⁹; herhangi bir savaş da bu amaçla uyumu oranında meşruiyet kazanmıştır. Temel insan haklarına ve onların kutsallarına saygı göstermeme anlamında yeryüzünde fesad olmadıkça, barış içinde yaşamak ve toplumlararası ilişkileri geliştirmek, aynı zamanda bu yazıdaki tezimizin de ana dayanağı olan ve ilk müslümanların yapmak zorunda kaldıkları büyük savaşlardan sonra inen şu âyetlerin bir gereğidir:

*“Allah, inancınızdan dolayı sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere nezaketle ve adaletle davranmanızı yasaklamaz...Allah yalnızca, din hakkında sizinle savaşan, sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanız için yardım eden kimselere dostlukla yaklaşmanızı yasaklar; kim onlarla dost olursa, gerçek zâlimler işte onlardır.”*⁵⁰

49 el-Bakara 2/251.

50 el-Mümtehine 60/8-9.